

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 908.

CHICAGO, ILL., 5. FEBRUARJA (February 5), 1925.

LETO—VOL. XX.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

ŠPEKULIRANJE S KRUHOM.

Cena pšenici se je na čikaški žitni borzi dvignila nad dva dolarja bušel. Cene pšenici so šle kvišku tudi na kanadski in avstralski borzi. Ampak pričelo se je v Zedinjenih državah.

Farmarji so dobili za pšenico od \$1 do \$1.60 bušel. Od sedanje podražitve bodo imeli koristi le tisti farmarji, ki imajo pšenični pridelek še v svojih shrambah, teh pa je malo. Dobiček sedaj spravljajo špekulanti, ki večinoma niti ne vedo kako pšenica izgleda.

Za izredno visoko podražitev pšenice nava-jajo različne vzroke. Predvsem nam pripovedu-jejo, da vlada v skoro vsi Evropi občutno po-manjkanje pšenice. Rusija, ki je pred vojno izvažala ogromne količine žita, ga letos importira. V nekaterih deželah je slaba letina zakri-vila pomanjkanje kruha v tisočerih družinah. Torej kakor nalašč prilika za špekulante! Dru-gi viri trdijo, da je podražitev pšenice umetna. V zedinjenih državah so ogromne zaloge pšeni-ce, ki so v dnevih histeričnega podraževanja dnevno menjale lastnike. Niso bile nikamor poslane, ampak se je z njimi špekuliralo v veri, da bo šla cena še višje.

Kakor hitro se je podražila pšenica, so mli-ni v Minneapolisu dvignili ceno moki. Žito so sicer kupili še po prejšnjih cenah — ampak če-mu ne bi izrabili priliko in napravili nekaj ne-dolžnega profita, ko se jim je ponudila prilika. V deželah, ki so najbolj odvisne od uvažanega žita, se je papodražil kruh. In podražil se bo tukaj, če se bo s špekulacijo nadaljevalo.

Pri igranju s kruhom nekateri dobe in dru-gi izgubljajo, kakor pri vsaki igri. Navadno do-bivajo največji grabeži. Odjemalci, ti vselej iz-gube. In tudi farmarji nimajo koristi od takih špekulacij. Ljudje pa gledajo naslove v listih, čitajo in se čudijo, ker ne morejo zapopasti iger z njihovim kruhom. Tudi farmar se čudi in že pred leti je prišel do spoznanja, da se bo igral-cev z njegovem znojem ubranil le z družinimi močmi. Organiziral se je v nestranskarški ligi in izdelal program, sloneč na principu koopera-cije in kolektivnega razpečevanja pridelkov. V North Dakoti so poskusili prav resno in ban-kirji ter špekulanti so se prav resno spustili v boj z opornimi farmarji. N. Dakota je morala

tedaj občutiti ves mogočni udarec Wall Streeta in špekulantske aristokracije.

Dne 4. novembra so glasovi farmarjev v državah kjer se prideluje največ pšenice, poka-zali, da ne verjamejo mnogo Coolidgevim ob-ljubam. Ampak tolažili so se vendarle, ker jim je obljubil velike olajšave. Tudi cena pšenici je šla medtem nekoliko kvišku, in povprečen farmer je dobil za svoj pridelek nekoliko več kakor pa druga leta po vojni. Sedaj pa ima zo-pet priliko videti, kako morejo z njegovo pše-nico drugi napraviti premoženje, medtem ko on komaj živetari. Ljudje, ki niso sejali in se prav nič znojili na poljih, so poželi milijone iz žepov delavskega ljudstva v mestih in na deželi. In to se ne dogodi samo tu pa tam, ampak se do-gaja dan na dan vse povsod po kapitalističnem svetu. Na milijone ljudi strada kruha. Zaloge žita pa so ogromne. Tudi naprodaj so — tiste-mu ki največ ponudi. Milijone rok po svetu pa se steguje: Mama, kruha!

Igra s kruhom bo odpravljena, kadar bo ljudstvo hotelo. Omejila se bo, kadar bo de-lavsko ljudstvo znalo pametnejše misliti in za-družno delati. Na tem polju je še ogromnega dela. Farmarji so poskusili, se celo navdušili, dosegli na zadružnem polju precej uspeha, a zadnje čase se zopet nekako utrudili. Postali so aktivni v volilni kampanji, ker so želeli zma-go kandidatoŃ, ki bi jim omogočili priti do svojih produktov z manjšimi naporji. S siste-mom, ki kupi pridelke po nizki ceni, in jih po-tem, ko so enkrat v njegovih rokah, podraži, ni-so zadovoljni. Industrialni delavec tudi ne. Če-mu rediti špekulante? se oboji vprašujejo.

Takoj ko so volitve dne 4. novembra poka-zale da je Coolidge zmagal, so se cene delnic raznih velikih ameriških korporacij dvignile in špekulanti so zaslužili stotine milijonov dolar-jev. Delnice so poskočile v ceni, ker je stran-ka, zastopajoča privatne interese, ostala na vlad-i. Coolidge je obljubljal pomoč farmarjem, dobili so jo špekulanti. Delavcem je obljub-ljal prosperiteto, dobiil so brezposelnost. Do-bremu ameriškemu ljudstvu je obljubil pošteno upravo, mesto te pa je korupcija ostala v sedlu.

Izhod za farmarje in delavce je, da nehajo verovati agentom kapitalizma in organizirajo

produkcijo in distribucijo ljudstvu v prid. Ločiti se morajo od starih strank, ako nočejo za vse večne čase biti karte v rokah privatnih interesov; in dobro je, če prično študirati socializem.

***

Kako kapitalistična družba ljubi otroke.

V legislaturah raznih držav te Unije se razpravlja o 20. dodatku k ustavi, ki bo zvezni vladi, oziroma kongresu omogočil, ako bo sprejet, regulirati delo otrok v industriji. Namen tega dodatka je pravzaprav odpraviti delo otrok v industriji.

Kapitalistična gospoda se je zbala tega dodatka. Dokler je kongres sprejemal zakone, s katerimi je narekoval podjetnikom, do katere meje smejo iti v izkoriščanju otrok, so industrialcem vselej priskočila na pomoč sodišča in proglasila vsak tak zvezin zakon neustavnim. Da se izogne takim sodnim odlokom, je kongres iniciatiral dodatek k ustavi, za katerega se mora izreči 36 držav predno postane zakon.

Nekatere države že imajo zakone, ki prepovedujejo ali pa omejujejo delo otrok v industriji. Večinoma imajo kakšne zakone, ki določajo za otroke delovni čas, starost itd. Ene države pa nimajo nikakršnih omejitev, in tam je za industrialca prilika obogateti. Tovarno napolni z otroci, priveži jih k strojem in jih nauči postati kolesce v stroju. Napravil boš velik dobiček in mogoče boš spravil tvojega konkurenta v sosedni državi, kjer izkoriščanje otrok ni tako svobodno, na kant. In kakor so se mnogi industrialci borili za odpravo telesnega suženjstva na jugu radi gospodarskih vzrokov, tako se danes industrialci v državah primeroma dobro socialno zakonodajo bore za ta dodatek radi ekonomskih vzrokov.

Legislatura držav Georgija, North Carolina in South Carolina so ta dodatek zavrgle z zgranzanjem. Poslanci, ki so glasovali proti ratificiranju, so večinoma premožni ljudje in odvisni za svojo prosperiteto od cenene delavne sile.

V državi Massachusetts je bil dan dodatek na referendum — in ljudstvo je glasovalo proti. Bedasta masa se je zbala, da otroci ne bi smeli več delati, kar bi pomenilo manj zaslužka in manj kruha. Kaj pa naj revna družina počne s kopo otrok, če ne bi smeli delati?

Californijska in arkansaska legislatura sta se prvi izrekle za zvezno reguliranje otroškega dela. V vseh vodijo privatni interesi veliko kampanjo proti dodatku.

Kardinali, škofje, nižji duhovniki, kapitalistično časopisje, sociologi ki so si vzeli za nalogo braniti sedanjo uredbo, profesionalni političarji starih strank itd., so proti "vpadu oblasti na pravico družine." In pravica družine je, da

sme svoje otroke pošiljati na delo v tovarno, ako se ji to bolj "dopade" kot pa da bi jih poslala v šolo. "Ne ulenimo naših otrok!" kličejo pijavke, ki pod krinko hinavstva "branijo" pravico družine. Tem ljudem pa je pravica samo tisto kar služi njim, vse drugo je "rdeče" in krvavo rdeče.

Celo farmarje strašijo, da se bo ta zakon, če bo sprejet, lahko izrabilo proti njim, čes, da bi njihovi otroci ne smeli pomagati pri delu. Da, tudi napredna North Dakota je glasovala proti temu dodatku. Nekateri farmarji so glasovali proti, ker so se zbal da bi bilo njihovim otrokom prepovedano delati, drugi pa so glasovali proti, češ, naši otroci morajo delati, pa naj delajo še otroci v mestih.

Tovarna, natrpana z otroci, je zanje ječa. Ubija jih duševno in fizično. Ubija bodoče očete in matere. Ali kapitalizem se ne zmeni za to. Slep je zanje, ker vidi samo profit, čisto nič drugega kakor profit.

Dolgo dobo je vodila propagando proti vposljevanju otrok na debelo v industriji samo socialistična stranka. Neodvisno od nje so se borile za isti cilj nekatere unije. Danes so skoro vse več ali manj aktivne v tej borbi.

Mesto za otroke je šola in igrišče. Šola skrbi, da tudi delajo. Tudi doma lahko pomagajo. V tovarnah pa je mesto le za odraščene delavce. Tem naj se plača toliko da bodo mogli živeti kot ljudje.

Ne, kapitalizem sam od sebe ne bo odpravil otroškega dela. Sam od sebe ne bo ustvaril razmer, v katerih bi bila delavčeva družina rešena more pomanjkanja in nesigurnosti. Torej ne preostaja drugega kot da se borimo naprej. Zakon, ki bo omejil in polagoma odpravil delo otrok v vseh industrijah, bo gotovo sprejet. Borba zanj se mora vršiti, dokler ne bo bitka dobljena.

***

Dvojna mera za svobodo govora in tiska.

V Michiganu bi radi C. E. Ruthenbergu napravili nekoliko neprijetnosti, ker se je udeležil "podzemse" konvencije podzemse komunistične stranke. Razen njega bi radi spravili v ječo tudi kakega pol ducata drugih udeležencev konvencije. Naravno, W. P. jé podvzela kampanjo proti temu atentatu na svobodo govora in zborovanja. Socialisti, med njimi E. V. Debs, so protestirali. Pomagali so zbirati obrambni fond in prispevali visoke vsote.

Kapitalistično časopisje pa se norčuje iz teh zahtev za svobodo govora in tiska — ne radi tega ker takih reči tudi v Rusiji ni, ampak raditega, ker si medseboj boreče se delavske frakcije v Ameriki razbijajo shode.

V Ameriko je prišel ruski revolucionar

Abramovič, katerega greh je, da ni komunist, ampak je v opoziciji proti boljševiški kamarili. Na tisoče delavcev bi ga rado slišalo. Ali komunisti, ki zahtevajo svobodo govora zase, jo odrekajo Abramoviču. Ako le morejo, pridejo organizirani in vsak njegov shod in vprizarjajo kravale, ki so se v par krajih končali s krvavim pretepom. Čemu se bati človeka, katerega mu ne pripisujejo nikakega vpliva? Zakaj bi se bali čuti mnenja ljudi, ki ne prisegajo na vse kar notrdi kominternina?

Enaka razbijanja shodov, kot se dogajajo tu pa tam po vzhodnih mestih, se dogajajo tudi v Evropi, pravzaprav povsod razen v Rusiji. V slednji so dovoljeni samo shodi, ki nimajo opozicionalnega značaja.

V Ljubljani npr. se je dogodil na nekem shodu v Mestnem domu nedavno pretep med komunisti in socialisti, ker prvi niso dovolili tajniku amsterdamske internacionale strokovnih unij govoriti na shodu. Nasilstva na eni strani so povzročila protinasilstva in posledica je, da se nasprotniki delavstva norčujejo iz vseh delavskih struj. Tudi Beograd je pred nekaj meseci videl en tak pretepaški shod, na katerem pa komunisti niso imeli toliko sreče kakor v Ljubljani.

Za razbitje shoda ni treba drugega kakor da se privede v dvorano nekaj močnih razgrajčev z močnimi glasovi. Ducat takih ljudi lahko napravi iz vsakega zborovanja konfuzijo.

Pred leti je bila ena glavnih zahtev delavstva svoboda govora, zborovanja in tiska. Danes pa delavci prakticirajo drugo proti drugemu tisto kar hočejo da bi kapitalizem nad njimi prakticiral. Bog daj takim delavcem pamet, če jo sami ne znajo najti.

Socialistična stranka v New Yorku raste.

Socialistična stranka v New Yorku beleži nov uspeh. Število socialistov, ki so se na volišču priglasi za take, je naraslo za več kot sto odstotkov.

L. 1923 se je na voliščih mesta New York prijavilo 19.000 volilcev za socialiste, v prošlem letu pa 42.819.

Tudi v drugih krajih države New York je število socialistov naraslo. Po zakonih države New York se namreč šteje za socialiste samo tiste, ki se kot taki registrirajo v volitvenih uradih. V drugih državah, npr. v Illinoisu, morajo volilci izreči svojo pripadnost k tej ali oni stranki pri primarnih volitvah. Ako volilec odda svoj glas za kandidate ki se potegujejo za izvolitev na republikanski listi, se ga zabeleži za republikanca, ako hoče demokratsko listo tedaj ga klerk vpiše za demokrata, in ako hoče oddati svoj glas pri primarnih volitvah socialistom, se ga vpiše za socialista. Registrirani volilci pa predstavljajo v legalnem pomenu besede stranke, katerim pripadajo.

Newyorška socialistična organizacija je pričela z agitacijo, da pridobi tisoče teh registriranih socialistov v strankino organizacijo za aktivno delo. Sentiment za našo stranko po vzhodnih državah raste, kar dokazujejo prej citirane številke.

ANGELO CERKVENIK:

SKOZI MEGLO

(Nadaljevanje.)

Pojdi med nje in ne dotakni se jih niti z mezinem! Spoznala boš, da je mogoče mirno in srečno hoditi med temi ljudmi. Nikdar ne skušaj dvigniti se nad nje! Kakor val pojdeš z njimi; če boš šla proti valu, te bo val požrl! Mogoče boš mogla sčasoma kljubovati valovju, a danes še ne. Največja sreča je zavest, da morem plavati proti valovju. Vsakdo tega ne ume, poznati mora sebe in svoje moči. Biti mora dober računar in imeti mora bistro oko. Ti vsega tega nimaš. Pojdi z valovjem in vadi se v plavanju. Najprej plavaj v isti smeri z valovjem, potem poskušaj nekoliko poševno in šele, ako opaziš da umeš že poševno plavati, poskusi val presekat.

"Nočem, je rekla, nočem; iz tvojega govora spoznavam, da je to plavanje težko in mukotrpno."

"Nič ni težkega! Saj ni niti potrebno, da bi plavala. Le če ti je plavanje v veselje, plavaj! Če ne, pa stoj in gledaj! Imela boš izreden užitek, če boš vse videla in razumela."

"Težko mi je, Ivan, in rada sem tukaj."

"Verujem ti, vsem ki sem jih peljal na svetlobo, je bilo težko, a danes so vse zadovoljne, nekatere prav srečne. Ali ne poznaš Julke, ki je bila tudi tukaj? Glej, kaj mi piše!"

Pokazal ji je pismo, toda Olga je le z muko silila svoje misli v smer Ladavčeve volje. Tukaj, tako si je mislila, me nihče ne žali. Včasih sem tepena . . . tukaj so vse ravno tako ničvredne, kakor jaz. Vsi ti moški, ki prihajajo sem, niso nič boljši, nego jaz.

"Poskusila bom, Ivan! Kaj mi je storiti?"

"Nič posebnega; jutri odideš z menoj!"

"Že jutri?"

"Da! Jutri pridem po tebe in ti boš odšla z menoj."

"Dobro . . ."

Ivan je odšel ob štirih zjutraj na sam Božič. Srečaval je po ulicah pijane moške in ženske. Ostudne in grde so bile njihove besede; njihove ustnice so preklinjale boga in mater božjo, iste ustnice, ki so še pred kratkim pošiljale po množestvilnih cerkvah pobožne molitve proti nebu.

Žalosten je bil. Kakor težak udarec s kladivom je občutil to ulico in ta svet na lep večer, ki ga je ravnokar preživel.

* * *

Olga se je vlegla in je zaspala, kakor da bi se ne bilo nič posebnega zgodilo.

Drugi dan zjutraj je prišel Ivan ter poplačal vse Olgine dolgove. Odvedel jo je v veliko

jezo lastnice, ne da bi povedal kam. Za njim je šla kakor ovčica.

Obljubil ji je: "Šel bom in našel ti bom srečo; če bi se pa kdaj morala počutiti nesrečno, te ubijem."

Nasmehnila se je, ko je izpregovoril te besede.

II.

V Welsu na Gornjem Avstrijskem je živela Olga že šest mesecev. Ladavac je imel tam svojega prijatelja-sošolca, ki je preskrbel Olgi službo. V bližini farne cerkve se je nahajala znana slaščičarna in delikatesna trgovina. V tej trgovini je sedela Olga od osme zjutraj do osme zvečer; prodajala je slaščice in obenem prejemala denar. Poleg nje je bila v trgovini še prodajalka delikates. Včasih — če je bilo ravno potrebno — je pomagala tudi gospodinja.

O Olgini preteklosti ni nihče ničesar vedel. Niti prijatelj Ladavčev, železniški uradnik v Welsu ni poznal njene preteklosti. Bil je mlajši kakor Ladavac. Pisal se je Marčič, ime mu je bilo Mirko. V slaščičarno je zahajal skoraj vsak dan in se pogovarjal po slovensko z Olgo.

V splošnem je bila Olga pridna, postrežljiva in vljudna. Nič hudega ji ni bilo; gospodinja je bila z njo prav dobra in obzirna. Vsak dan je redno hodila v prodajalno, zvečer pa domov. Le ob nedeljah je šla ponavadi na izprehod, največkrat k Trauni, kjer je počivala in premišljevala. Tudi to življenje jo ni zadovoljevalo; pusto in brezzmiselno se ji je zdelo, nekako začasno, tako, da je včasih komaj in z nestrpnostjo pričakovala spremembe. Mirko je pogostoma hodil z njo, če je bil le prost. Povpraševal jo je o tem in onem, o njeni preteklosti.

Vselej mu je odgovorila:

"Grda je moja preteklost; ne izprašujte me, če hočete, da ostaneva prijatelja!"

Pozabil je, kar mu je rekla in jo je vedno iznova izpraševal. Rada bi mu bila povedala prav vse, pa ni hotela prelomiti obljube, dane Ladavcu. Obetala mu je bila, da ne bo iz njenih ust nikdo izvedel, kakšna je bila njena preteklost.

"Ti nimaš preteklosti, zapomni si, Olga, kajti ti si pričela šele danes živeti. Nezmiselno je govoriti o preteklosti človeka, ki ni živel lastnega življenja, marveč je bil igrača v življenju drugih. Šele danes se začinja tvoje življenje. Zato ne smeš nikdar in nikomur pripovedovati, kaj so delali drugi s teboj. Sicer se utegne zgoditi, da bi tisti, ki bi mu povedala, kakšno je bilo tvoje življenje, hotel ravnati s teboj, kakor so ravnali drugi. Tako bi bilo tvoje življenje pomaknjeno za nekoliko let nazaj."

Razumela je besede Ladavca, in ga je bila vprašala:

"Ti pa, Ivan, veš kaj so delali drugi z menoj, pa ti kljub temu ne pride na misel, da bi nadaljeval njihovo zločinsko delo!"

"Ne vem, Olga, ne vem kaj bi se zgodilo, če bi šele po enem letu, ko bi že živela svoje življenje, zvedel vse potankosti o tvoji preteklosti."

Spominjala se je tega razgovora in še mnogih drugih besedi njegovih in ni nikdar govorila o svoji preteklosti.

Čudno je, si je mislila, silovito čudno, da bi tako rada govorila o svoji preteklosti. Na trg bi šla in bi razkričala pred tisočglavo množico: V bordelul sem bila, navadna, profesionalna prostitutka sem bila! Ah, šla bi in povedala vsem tistim, ki me imajo najrajši, tistim ki me obožujejo, povedala bi jim vse do poslednje pike, niti najnepotrebnejše vejice bi jim ne zamolčala. Zakaj?"

Zaman je iskala odgovora. Pisala je Ivanu in ga vprašala, zakaj goji tako brezumne želje, zakaj se udaja tem blaznosilnim mislim, in kako bi jih pregnala.

Pisal ji je:

"Deklica moja! Solnce ljubiš in svetlobo! Zato letiš blaznosilnim mislim v objem; zato bi rada razkrila vsem ljudem tisto takozvano preteklost; zato, da bi jo solnce razsvetlilo, da bi jo svetloba razgalila do nagega. Solnce in svetloba pa niti od daleč nista najsilnejša vsebina življenja. Celo med zadnjimi pogoji tvojega duševnega življenja sta! Balast sta v tvojem življenju, kakor v življenju vsakogar. Pa čemu ti vse to pišem?! Danes natanko vem, da ne boš izvršila obljube, ker kdor ne more mirno gledati solncu v obraz, se bo izdal. In kogarkoli preveč ljubiš, ne moreš mu gledati naravnost in mirno v oči.

Deklica moja, vsaj zavleči poskusi dan razkritja, uničiti poskusi v svoji duši sleherni željo po solncu in svetlobi. Poskusi, sicer bo tvoje življenje pusto in dolgočasno.

Če bi danes prišel k tebi, recimo mož, ki ti je silno ljub in drag, in bi te hotel poročiti, bi mu ne smela povedati, kakšno je bilo tvoje prejšnje življenje. Človek je neumna žival, ki ne ume misliti. Človek, kadarkoli jemlje v svojo posest ženo ali moža, jemlje v svojo posest tudi mrtvi del življenja, ki ga je preživel mož, ki ga je preživela žena. Človek je žival, grda žival. Celo svoje lastne odpadke ljubi! Še za odpadke mu je žal. Žival je, ker ne zna misliti a slabši kot žival, ker bi mogel misliti.

Celo na mater svojega moža gleda človek, in na mater svoje žene, kakor da bi bilo življenje in razvoj mirna nepremakljiva luža.

Molči, deklca moja, dokler moreš in znaš molčati. Okani se brezumnosti in ne govori nikomur o grehah, ki so jih zagrešili drugi."

(Dalje prihodnjic.)

Poslano in nekoliko pojasnila.

Od Franka X. Veraniča smo dobili sledeče pismo z željo, da ga priobčimo. Ustregli smo še vsakemu in ustrezemo tudi g. F. X. Veraniču. Pismo se glasi:

Milwaukee, Wis., 26. jan. 1925.

*Uredništvo Proletarca,
3639 W. 26th St., Chicago, Ill.*

Cenjeni:

V št. 906 Proletarca v dopisu Nace Žlemberger iz Glencoe, O., se omenja tudi moje ime kot bivšega lastnika Slovenije. Ako je urednik iskren in pošten, prosim, da priobči sledeči popravek:

Ni res, da bi bil jaz Slovenijo prodajal, ker mi ni nesla, kajti ako bi mi ne bila nesla, bi si ne bil mogel z njeno pomočjo sam ustanoviti lastne tiskarne; ni res, da je Slovenija bila glasilo dveh katoliških organizacij, res pa je, da je Slovenija bila glasilo dveh podpornih organizacij, kateri imasta načelno izjavo v svojih prilih, da pustite svojim članom popolno prostost glede prepričanja; ni res, da je Slovenija agitrala za Hardinga in Coolidgea, res pa je, da je v člankih in dopisih agitrala za socialističnega kandidata, akoravno je imela oglas republikanske stranke. Kdor trdi drugače, ta laže ali namenoma ali zato, ker ni Slovenije prej čital in je nečastno, da se hoče moje ime na ta način omadeževati, ko se vendar ne vtikam sedaj v nobeno politiko.

*Z odličnim spoštovanjem FRANK X. VERANICH,
684 Scott St., Milwaukee, Wis.*

***

G. Veranič v tem popravku povdarja, da ni res da bi bil on "Slovenijo" prodajal, pač pa da je dobil ponudbe od kupcev.

Nace Žlemberger je mogoče čital članek Franka Novaka v "D. Sloveniji" z dne 2. maja ali pa 2. junija 1922 (dotična izdaja nosi oba datuma po nvalomarnosti osebja pri listu), v katerem pravi na 13. strani v drugi koloni od 11. do 25. vrste sledeče: "...Po daljšem razmišljanju sem jim odgovoril (namreč članom hrvatske sekcije komunistične stranke, — Op. ured.), da mi je tedanji lastnik Slovenije Mr. Frank Veranič ponudil list in tiskarno v nakup, ker se je namenil da odpotuje in staro domovino. Ker nisem imel veselje do dela pri listu ki ni izrečno socialističen, sem se radosno, da bi prišel list v roke delavske stranke in sem nato deloval. Sodrugi od omenjene organizacije so upoštevali moj nasvet..."

Ako bo g. Veranič pazno prelistal strani "D. S.", bo našel v večjih izdajah v bistvu tole pojasnilo od F. Novaka: Jugoslovanski prosvetni klub me je silil, naj prevzamem uredništvo novega slovenskega lista, ki ga je nameraval ustanoviti. Dokazal sem mu s številkami, da je boljše kupiti "Slovenijo", ki je naprodaj, kot pa pričeti povsem nov list, ki ga bo težko razširiti.

Našel bo v par "D. S." pojasnila, da so pogajanja trajala več mesecev.

Našel bo nadalje izjave, da je bivši urednik "Slovenije" ne samo enkrat zapisal, da je bila "S." buržvazen list, "pri kateremu se ni dobro počutil."

Imenik društev posebno ene podporne organizacije je bil zadosten dokaz, da je bila katoliška.

Dopisnik N. Žlemberger je torej črpal svoje podatke iz kolon "D. Slovenije", radi tega bi bil popravek F. Veraniča bolj namestu, če bi bil poslan bivšemu uredniku "Slovenije", da ga on priobči.

Milan Petrak in S. Zinić.

V "Zajedničaru" z dne 14. januarja odgovarja njegov urednik Milan Petrak pod naslovom "Onima kojih se tiče" S. Ziniću, enemu izmed urednikov "Radnika", na napade in intrige, ki izvirajo še iz zadnje konvencije NHZ., ki se je vršila prošlo jesen v Detroitu, Mich.

M. Petrak je bil med vojno član uredniškega štaba "Jugoslovenskega Svijeta", kateremu je načeljeval Niko Gršković. Ali kmalu po vojni se je atmosfera v uredništvu "Jugoslovenskega Svijeta" spremenila in list je počasi dobil čisto drugačno lice.

G. Petrak v omenjenem odgovoru piše, da je Zinić v času detroitske konvencije NHZ. dajal Petraku priliko za dogovor, to je, za sporazum s "komunistično" skupino, toda Petrak je take tajne dogovore za razdelitev mandatov in služb odklonil. Bil je vseeno izvoljen za urednika. Ali Petrak je naredil napako, da se je nagnil bolj k tisti struji, v kateri so Cvetkov, Kirin in drugi. To je raztogotilo Zinića, pa je pričel v "Radniku" boj proti Petraku in ostalim "centrumaškim kontrarevolucionarjem". Tako si drug drugemu očitajo "prošlost". Petrak pravi, da je "Radnik" z dne 9. oktobra 1924 na enem mestu pisal, "da se ne gleda kaj si bil, delal in govoril poprej, ampak se vpraša, kaj delaš in kako se zadržiš danes." Toda ta razlaga velja samo za osebe v "Radnikovem" taboru, katere ne morejo biti ponosne na svojo prošlost.

Ne glede kaj trdi Petrak, fakt je, da vsakemu odpuste še tako umazano zgodovino, samo da postane "komunist". V svoji sredi so npr. imeli človeka in ga tolerirali, ki je bil "avstrijakant" Zotijeve sorte in delal za črnožolto monarhijo dokler se je dalo. Ko je avstrijkanstvo nasledil "medju stanovitim delom hrvatskog radništva komunizam", je dotičnik postal komunist in bil komunist dokler je bilo "potrebno".

Med današnjimi prvaki jugoslovsanske "komunistične" sekcije se nahajajo bivši butlegerji, bivši lastniki zloglasnih prostorov, agentje ki so poskušali osrečiti svoje "mile rodjake" s stavbišči, farmami, delnicami in vrag vеди s čim še, "tolmači" in podobni karakterji.

Zinić pravi sedaj o Petraku, da je med vojno urejeval, oziroma pomagal urejevati list, ki je agitral za vojno na strani zaveznikov. To mu očita za največji greh, ki bi mu bil odpuščen, če bi se Petrak podal "komandi Zinićeve-Fišereve 'mašine'." Petrak odgovarja, da je bil sedanji ruski komisar zunanjih zadev preje član carske diplomacije. Ob enem našteva še nekaj drugih komunističnih voditeljev, ki bi imeli približno take grehe kot Petrak, ako ne večjih, pa jim je prošlost odpuščena, ker pripadajo k "čistim."

G. Petrak pravi Ziniću, naj malo pojasni, kaj je počel s svojim revolucionarstvom med vojno, ko bi ga bilo dobro nekoliko pokazati. Ampak Zinić in njegovi pajdaši "su čuvali svojo kožu..."

G. Petrak je Ziniću že v prejšnjih člankih svetoval, naj pojasni, kako je tako "nemoteno" odpotoval v stari kraj, ko so imeli drugi ljudje toliko ovir, in kako se je mogel prošlo leto tako nemoteno vrniti v to deželo. Zakaj je njemu lahko to kar je težko ljudem, ki niso revolucionarji?

M. Petrak nadalje piše:

"S. Zinić ni niti z eno besedo odgovoril na moje vprašanje: Zakaj ni ostal v Jugoslaviji da bi se boril proti belemu terorju, nego je na prvi znak istega prihitel preko oceana? Vem, da je mnogo lažje udar-

jati po belogardistih v Beogradu z resolucijami, kot pa se boriti proti njim onokraj luže. Ampak to ne odgovarja 'revolucionarnemu rekordu' S. Zinića. No, o tem on sploh noče govoriti. Noče, ker ako bi, bi moral povedati kako je prišlo do njegovega neoviranega odpotovanja v Jugoslavijo v času, ko drugi niso mogli tako lahko odpotovati; kako je prišlo do njegovega neoviranega vračanja iz Jugoslavije v času, ko to vračanje ni bilo tako običajno in lahko. On bi mogel mogoče povedati tudi še tō, kdo ga je poslal, na čigav račun je potoval, čemu je šel, s kom je referiral in komu je polagal račune. Izšel bi morda en zelo čuden račun in poročilo, čulo bi se morda o neobičajnih stikih, radi katerih je imel, vsaj tako se govori, S. Zinić vrata na čikaškem konzulatu beloteroristične vlade S. H. S. odprte. Zato je bilo za Zinića najkomodnejše preiti preko teh reči z grobnim molkom. Da, to je vsekakor zelo komodno, toda meče na S. Zinića čudno luč, ki je drugače zelo nagel drugim predbacivati stvari ki bi se jih moglo z večjo pravico pripisati njemu . . ."

Naj bo tu pojasnjeno, da od konvencije NHZ. ni še tako dolgo nazaj. Zinić je ob tej priliki skušal pridobiti Petraka za "konferenco" v neko kavarno. Petrak jo je odklonil, ker je smatral, da bo ložje oral brez Zinićeve pomoči. "Zajedničar" je tudi pod Petrakom radikalno urejevan. Bori se proti belemu terorju v Jugoslaviji in prosvetni odbor NHZ., v katerem je M. Petrak ena glavnih oseb, sklicuje protestne shode proti Pasićevemu režimu.

Ali — vse kar se danes godi v "radikalni hrvatski javnosti", je navadna politika, v kateri mešajo razni "sedanji" in "bivši" in rujejo drug proti drugemu. Vse kar počno počno z namenom, eni kot drugi, spraviti neprijatelja na tla in ga pohoditi. To je posledica nesrečne "edino zveličavne taktike". Vsi se kosajo kdo bo bolj revolucionaren in tako pridobil "maso". Uboga "masa"!

Igre in boji.

Življenje je igra in boj. Slabejši podlegajo, močni ostanejo. Nepremišljeni izgublajo, premeteni dobivajo.

Teritoriji, v katerih danes prebivamo, niso od nekdaj selišče belih ljudi. "Rdečkožci", katerim smo dali ime Indijanci, so gospodarili na njih, dokler ni prišel belopoltni kristjan, se izkrcał in razvil nad njemu novo deželo zastavo svojega vladarja.

Potem se je pričel boj. Belopoltnož, umno jačji od rdečkožca, je zmagoval, Indijanec se je pomikal dalj in dalj v notranjost in ginil. Izgubljal je v boju in izgubljal je v igri.

Odprite najstarejše grobove. V njih boste našli orožje, znamenje boja, in igrske priprave — kocke ali karkoli že — znamenje igre.

Z bojem in igro je človek osvajal, z bojem in igro se je branil. Plemena in narodi so izginjali, na površja so prihajali novi, civilizacije so se pojavile in se zcpet pogreznilo. In tako je vsa zgodovina polna bojev in iger.

Divjal je človek na lovu za zlatom, osvajal je zemljo in ropal. V tej borbi je bil beli človek najjačji. Tepel se je med seboj, a ostalo mu je še dovolj časa, da je podjarmil tudi druga plemena. Beli človek je bil delavec in gospodar. Bili so tudi med rumenokožci, ali beli človek jih je prekašal. V Aziji so poznali tisk

preje kot v Evropi in smodaik ter mnogo drugih reči so Kitajci poznali preje kakor pa stanovalci današnjih evropskih dežel. Ampak beli človek gospodari nad belim človekom in nad drugimi plemeni. Ene je skoro iztrebil, npr. Indijance.

Mišliš si: Jaz bom uspel, meni se bo posrečilo ako nikomur na svetu. Delaš in premišljuješ, kako bi postal bogat. Glej, ves svet se peha za denarjem — denar! Koliko je že človek pretrpel na tem lovu! In vendar, delo je vse! Ne denar, ampak delo. Toda v igri je človek iznašal denar. Igral in kupčeval je prvotno za druge vrednote, za lepe kamenčke, za kosti zveri, za dragulje katerih še ni poznal, za koščke zlata, ki jih je našel ob potokih v gorah. In se je pehal naprej in naprej za denar in igral.

Z delom je ustvaril ogromna čuda. Ali če greš na borzo kamorkoli, boš videl da se za ta čuda, za ta bogastva igra. Ti, ki bi tudi rad bil bogat, pa delaš in poskušaš igrati. Ali ti navadno izgubljaš, zato ker delaš in so te že davno obrali, ne le tebe ampak tudi tvoje dede.

Delavec igra le z življenjem in s svojo delovno silo. Z dolarčki, če jih kaj ima, ne more dosti igrati. Z njimi igrajo drugi.

Tudi moj znanec je zaigral svoje življenje, oziroma izgubil ga je, igral pa je z njim gospodar. Moj znanec je hotel zaslužka, čim večjega tim boljše. Bilo je v premogovniku v Pennsylvaniji, popolnoma resnična igra. Moj znanec je riskiral življenje; šel je na vsak izredno nevaren prostor, da je bil le zaslužek večji.

Nekega dne pa ga je zasulo. Zaplakala je mlada vdova, igralci na Wall Streetu pa niso niti vedeli da so zaigrali človeško življenje. Kaj pa se njim pozna eno življenje, če je to življenje delavčevo?

Delavec, igrati ne moreš z drugim kot z delovno silo. Toda ne igray, ampak bori se za to kar imaš, kajti to je vse kar imaš. Da, bojuj se! Pogazi igralce! Poišči učitelja, da te bo seznanil z evangelijem socializma. In potem v organizirane vrste! Kajti tvoja moč je ogromna, ogromna kakor slap velikanske reke. Ako je moč vprežena, v tem pomenu besede organizirana, moreš z njo doseči mnogo. Ko boš dovolj jak, zavladaš, in tedaj boš v stanju odpraviti sistem, ki igra s tvojim življenjem.

Postal boš gospodar in boš nemoteno gradil nov družbeni red. Zarja bratstva, pravičnosti in svobode bo zažarela. In tedaj vzide socializem, upanje in rešitev človeštva!

Walter Lazar, Cleveland, O.

Koliko dajo ameriški Slovenci za knjige vsako leto? Koliko za druge vzgojevalne namene? Koliko v obrambo svojih razrednih interesov? In potem koliko za cerkve, za ničvredne delnice in podobne nekoristne stvari? Ob priliki vam povemo v številkah, ki bodo zelo zanimive, pa tudi napredek naših naselbin se bo videl v zelo čudni luči. Skoro da ne bo podoben napredku.

Naši nasprotniki pravijo, da nas je malo, komaj osem sto članov. Zavedajo pa se, da teh osem sto članov predstavlja najaktivnejši in najrazumnejši del našega delavstva v tej deželi. Razen članov imamo tisoč somišljenikov, ki so za našo stvar aktivni in jo podpirajo. Ako bi JSZ. imela samo 800 članov, ki ne bi bili drugega kot člani, bi nasprotniki ne imeli vzroka toliko napadati in blatiti.

"PROLETAREC" PRED 20. LETI

(Proletarec meseca februarja 1906, 2. številka.)

Priredba v podporo "Proletarcu".

Dne 17. februarja t. l. priredi slovenska socialistična zveza ob 8. zvečer v dvorani sochr. Josipa Poličke, 683 Loomis St., Chicago, Ill., veselico v prid "Proletarcu", edinemu slovenskemu delavskemu listu v Ameriki.

Dnevni red: Govori, petje in ples.

Vstopnina 15c za osebo.

Dame v spremstvu vstopnine proste. — Odbor.

Novi odbor slovenskega socialističnega kluba.

Na zadnji seji slov. soc. kluba v Chicagi so bili izvoljeni naslednji sodrugi v odbor: Anton Lončar, predsednik; Jože Ječmenjak, podpredsednik; Ivan Bartel, 1. tajnik; Frank Podlipec, 2. tajnik; John Petrič, zapisnikar; Frank Bostič, namestnik zapisnikarja.

V nadzorni odbor za l. 1906: Jože Ženko, Martin Hans in Jože More. V klub so se na novo vpisali trije sodrugi in ena sodruginja. Klub ima svoje redne seje vsako drugo in vsako četrto nedeljo v mesecu v dvorani s. Jožeta Poličke, 683 Loomis St.

"Proletarcu" v podporo.

Podarjena ura izrebrana na 100 tiketov po 5c—\$5.

M. Keber \$2; Frank Bostič \$1; Jos. Ječmenjak \$5; veselo omizje pri M. Potokarju \$1.30; Math Stichauner, Waukegan, Ill., 80c.; Glencoe, O., prispeval medn. soc. klub \$3; Ignac Žlemberger \$1; Jno Kravanja 50c. Skupaj \$19.60.

Opomba: Izkazi, ki spadajo v drugo področje, se objavljajo vsake tri mesece v listu, nujne stvari pa pisмено.

J. Zobec, Roslyn, Wash., \$1.

"PROLETAREC" PRED 10. LETI

(Proletarec št. 435, dne 11. januarja 1916.)

Utrinki.

Resnica marsikomu ni všeč. Toda kaj pomaga? Resnica ostane resnica.

V soboto so v Washingtonu položili temeljni kamen za novi dom American Federation of Labor. Navzočih je bilo mnogo umijskih voditeljev. Kamen je položil predsednik Samuel Gompers. Glavni govornik je bil vladni tajnik dela Wilson. — Gompers in Wilson ... upajmo, da se to pozneje ne bo poznalo na stavbi.

Klavniška tvrdka Swift and Co. je imela leta 1914. za 425.000.000 dolarjev prodaje, lani pa za 500 milijonov. Leta 1914, je imela 12.6 odstotkov čistega dobička, lani pa 18.50 torej za 50 odstotkov večji profit. Zadržne četrtletje se je zvišala dividenda na močno zvoedeni kapital od 7 na 8 odstotkov. ... Koliko je povisala delavske mezde? — Nič!

Bolgarska si izposoja 500 milijonov frankov. Je že tako; tudi na Bolgarskem se ni mogoče vojskovati brez denarja. Ljudstvo bo že plačevalo.

Iz Budimpešte prihaja poročilo, da je ogrski parlament ravno na dan pred božičem sprejel zakon, ki določa, da se razširi črnovojniška obveznost do 55. leta. Ker so vojaški zakoni na Ogrskem in v Avstriji vedno enaki, je gotovo, da pojdejo tudi v Avstriji do 55. leta pod puško.

Predsednik Stockyard Co. v East St. Louis S. T. Jones naznanja, da so kupili zavezniki zopet 195.000 konj v Ameriki. Cena znaša 34 milijonov dolarjev. Italija in Francija kupujeta vsak dan po 300 konj, angleški zastopniki so pa šli dalje na zapad. Najbolj se kupujejo težki konji za artilerijo. — Ali bo kmalu konec vojne?

(Proletarec št. 436, dne 18. januarja 1916.)

Utrinki.

V petek je potekel čas, ki je bil na smrt obsojenemu katoliškemu duhovniku Hansu Schmidt se določen za življenje. Toda Hans Schmidt se živi. Guverner Whitman mu je dal termin še do srede februarja. Do tedaj naj poda dokaze, da ni bil njegov zločin umor, temveč uboj. Schmidt namreč trdi sedaj, da je umrla Anna Aumueller vsled neke nedovoljene operacije. Svočas je priznal, da je umoril svojo ljubico in se je izgovarjal z nekakšno nebeško prikaznijo. — Nič nam ni žal, da ni Schmidt sedel na električni stolec. Za smrtno kazen se ne ogrevamo v nobenem slučaju. Le eno vprašanje je zagonetno: Če je mogoče imeti toliko obzirov z duhovnikom Schmidtom, zakaj ne z drugimi zločinci?

Pravijo, da bodo stroške ameriškega oboroževanja naprtili bogatinom te dežele. To je tako prerokovanje, kakor tisto, ki ga čita ciganka iz roke; pove se, ne izpolni se pa ne. Če ne bi imeli kapitalisti gospodarske moči in če ne bi imeli politične moči in če ne bi kontrolirali eksekutivne moči, tedaj bi človek eventualno verjel polovico. Cele resnice pa tudi tedaj ne, kajti kar plačujejo kapitalisti, plačujejo le iz tega, kar so vzeli delavnemu ljudstvu.

Strojna puška nima pameti, človek jo ima. In vendar lahko ubije ena neumna strojna puška sto pametnih ljudi.

Vabilo na predavanje.

Cleveland, O.

Socialistična stranka tu v Clevelandu je odredila predavanja, katera se vrše tu tekom zime. Štiri predavanja v angleškem se bodo tudi vršila v prostorih 1107 E. 61st St., kjer je stan slovenskega in hrvatskega soc. kluba. Prvo predavanje se vrši v nedeljo dne 23. t. m. ob 3. popoldan; govoril bo sodrug C. E. Ruthenberg o predmetu "Kako je živel človek v preteklosti," kar bo gotovo jako zanimivo; sodruge pozivam, da pridejo začasno, ker je pred predavanjem druga redna mesečna seja. Enako se vrše predavanja tudi vsako nedeljo večer ob 8. na glavnem stanu soc. stranke, 737 Prospect ave.

A. Bogatay, tajnik kluba št. 27.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

Važno za Collinwood in ohijske klube JSZ.

COLLINSWOOD, O. — V nedeljo 22. februarja se vrši v Kunčičevi dvorani konferenca ohijskih klubov JSZ. in društev Izobraževalne akcije JSZ. Pričela se bo ob 10. dopoldne in se bo vršila ves dan.

Večer pred to konferenco, to je v soboto dne 21. februarja bo priredil socialistični klub št. 49 veselico v isti dvorani. Pričela se bo ob pol osmih zvečer. Več poročamo drugi teden. — J. P.

PREDAVANJE

dramatika na slovenskih ameriških odrih.

CHICAGO, ILL. — V petek 13. februarja ob 8. zvečer se bo vršilo v dvorani SNPJ. pod avspicijo kluba št. 1 predavanje o dramatikah na naših odrih. Po predavanju vprašanja in diskuzija. Predavatelj bo F. Zajec.

Nekatere slovenske naselbine goje dramatiko že mnogo let. V drugi prirejajo igre od časa do časa. Ali na tem polju se opaža vse preveč površnosti, ki dramski umetnosti med nami veliko škoduje.

V čem in kako se lahko zboljšajo dramske vprizoritve na naših odrih? Ali smo v Chicagi v tem oziru kaj napredovali? Kaj se pričakuje od publike? Ali bi se moglo s centraliziranjem gotovih aktivnosti naših dramskih zborov pospešiti delo na polju dramatike? Kakšne igre naj se vprizarja? Kdo naj goji dramatiko? Na ta in razna druga vprašanja, tikajočih se dramatike, bomo lahko slišali odgovore na predavanju in diskuziji dne 13. februarja. Pridite vsi, ki hočete o tej panogi našega dela dobiti jasnejše sliko. Vstopnina prosta.

Razen tega se bodo vršila v dvorani SNPJ. pod avspicijo kluba št. 1 tudi sledeča predavanja:

Dne 27. februarja: *"Adami pred Adamom"*. Pogled v predzgodovinske dobe človeka (s stereoptičnimi slikami). Predava Ivan Molek.

Dne 13. marca: *O slovenski literaturi*. Predava Joško Oven.

Dne 27. marca: *O solnem sistemu*. Predava F. S. Tauchar.

Dne 10. aprila: *O nasprotniškem časopisju*. Referira Chas. Pogorelec.

Dne 24. aprila: *Kakšna mora biti delavska organizacija v Ameriki, da ima delavstvo koristi od nje*. Referira Jože Zavertnik.

Po vsakem predavanju vprašanja in diskuzija. Pazite na naša bodoča naznanila. — *Publikacijski odsek kluba št. 1.*

Socialistična organizacija okraja Cook.

CHICAGO, ILL. — Izmed soc. organizacij, ki so trpele vsled razkolov l. 1919, je tudi socialistična organizacija okraja Cook (čikaški okraj). Komunisti so delali na vse pretege, da ošibe organizacijo naše stranke. V takih okolščinah je imela težke boje. Če se pomisli, da v takem mestu kot je Chicago ne more funkcionirati z uspehom nobena politična stranka, ako nima

močne organizacije in dovolj gmotnih sredstev, tedaj je lahko jasno vsakemu, da delo ki ga je imel centralni odbor okrožne organizacije ni bilo lahko. Dosedaj se je premagalo tudi najhujše ovire in organizacija je vzdržala svoj urad in svoje glasilo "Chicago Socialist", kar zahteva velike gmotne žrtve.

Pri volitvah dne 4. novembra naša stranka v tem okraju ni dobila toliko glasov kakor običajno. Vzrok je bil v glavnem ta, da ni imela svojega predsedniškega kandidata. Workers' Party, katera ima tukaj svoj dnevnik, mesečnik, kopo listov narodnostnih federacij in urade v katerih dela par ducatov oseb, pa ni dobila kljub veliki agitaciji za svojega predsedniškega, gubernerskega in senatorkega kandidata niti tretjino toliko glasov kot socialistična stranka. Glasovi obeh so pokazali le, da je bila razdiralna taktika komunistov napačna, ker niso zgradili ničesar, oslabili pa so vsaj v nekaterih krajih socialistično stranko.

L. 1924 je socialistična organizacija okraja Cook prodala 550 članskih znamk več kot leta 1923 in njeni dolgovi so bili na koncu leta 1924 za \$700 manjši kot na koncu leta 1923. To se je doseglo kljub temu, da je vse tri piknike, ki jih je prošlo leto priredila okrajna organizacija, pokvarilo slabo vreme; če bi bil vremenski prerok tem priredbam bolj milostljiv, bi imela okrajna organizacija do dva tisoč dolarjev več dohodkov, namreč čistega prebitka od imenovanih piknikov.

Na naše sodruge apeliramo, naj se naročajo na "Chicago Socialist", prvič da s tem gmotno pomagajo listu, drugič pa da se ga razširi. Če morete, pridobite tudi kakega ameriškega delavca, da se nanj naroči. Naročnina je \$1.50 na leto. Naročilne karte se dobe pri tajniku kluba št. 1 v uradu "Proletarca".

Ako je bila čikaška organizacija v stanju napredovati v članstvu in zmanjšati svoje dolgeve kljub ponesrečenim piknikom, ki ji vsako leto donajajo precejšen dohodek, je to dokaz, da je sentiment za našo stranko ugoden. Kar potrebujemo je več aktivnosti v okrajni organizaciji in več zanimanja za njene seje, konference in shode med članstvom v Chicagi. Več zanimanja bo namreč imelo za rezultat tudi več aktivnosti.

Med kohvencijo socialistične stranke, ki se bo vršila meseca februarja v Chicagi, bo sklican velik shod, na katerem bodo nastopili delegatje soc. konvencije iz raznih krajev. Te konvencije in shoda se udeleži med drugimi tudi E. V. Debs. — *Publikacijski odbor kluba št. 1.*

Otvoritev dvorane S. N. P. J.

CHICAGO, ILL. — V nedeljo 1. februarja se je vršila slavnost uradne otvoritve novega in predelane poslopja SNPJ. Navoč je bil novi glavni odbor, izvoljen preteklo leto potom splošnega glasovanja, in nekaj članov prejšnjega gl. odbora.

V imenu gl. odbora je govoril gl. podpredsednik Andrew Widrich. Predsedoval je F. Godina. Dramski odsek kluba št. 1, JSZ., je ponovil šaloigro "Španska muha", mešan pevski zbor Lira pa je nastopil s par pesmami. Po izčrpanem programu je sledila prosta zabava in ples. Igral je Koludrov orkester. — *Poročevalec.*

Nekaj o varanju, delu in požrtvovalnosti.

DETROIT, O. — Komaj so se končali eni, že so tu drugi dopisi. Sledeči je bil že v osnutku, ko sem poslal dopis pod naslovom "Nekoliko luči" in je doatek k imenovanemu.

Ta del se tiče predbacivanj, ki jih je objavil v par dopisih J. Kotar v "D. S." z dne 18. sept. in 4. decembra preteklo leto:

J. Kotarju se je zameril klub št. 114, JSZ., h kateremu je enkrat pripadal, in ko je spoznal, "da je prevaran," kot je pisal v "D. S." z dne 18. sept., je odstopil. Pred tremi leti se je otrešal "socialpatriotizma", ko je sprevidel nezaslišno izdajalstvo, ki ga vršijo socialisti ne samo v Ameriki, temveč tudi v Evropi. Tudi to "spoznanje" in odkritje je nam razložil v "D. S." z dne 18. septembra. Tam piše, da je taktika, ki se jo Novaki pri "D. S." poslužujejo proti "Proletarcu", prava in "jako uspešna" in jo "popolnoma odobrava." To je verjetno, ker je "Slovenija" tudi tak list, ki "je prišel do spoznanja" ter prenehal biti reakcionaren in buržvazen list; in njen urednik je tudi prišel do spoznanja, "da je bil varan" . . .

J. Kotar je torej pustil socialpatriote pred dobrimi tremi leti. Od tistega časa ga nihče več ne "vara".

Posvetimo nekoliko v pismo "navdušenega sodruha", kot mu je dal naslov urednik novopečenega "kom." lista. Tisti, ki smo bili ustanovitelji in člani kluba št. 114 pred 12. leti, poznamo J. Kotarja in njegovo delovanje. Jaz ga osebno poznam še izza časov, ko je bil za pokret popolnoma brezbrizen in v kolikor je bil aktiven je bil zainteresiran pri podpornem društvu S. S. Z. To je bilo pred 11 leti. V omenjenemu listu pravi, da je bil član soc. stranke dvanajst let; odstopil je pred tremi leti. Potemtakem bi moral pristopiti v stranko pred 15. leti, ali okoli l. 1910. V kolikor je meni znano, in mislim, da mi je znano, je pristopil 4. marca l. 1917, in po tem računu ni bil član 12 ampak le dobra 4 leta.

Ne mislim mu kratiti zaslug, ki jih je imel za organizacijo, dokler je bil v nji aktiven. Vsakemu po zaslužju! Bil je delaven na vseh priredbah in ni se strašil nobenega posla v korist kluba ali kooperative, ki je bilo pod klubovim nadzorstvom. V času ko je pristopil v klub se je vršil v naši javnosti velik boj radi vojnih vprašanj, med drugimi radi jugoslovanskega problema. Na eni strani so bili avstrijakanti, katerim je načeljeval Zotijev štab in njegove sluge, blizu njim v taktiki so stali z enakimi zahtevami pacifisti, na drugi strani se je formirala garda ki je podpirala vojno in srbske monarhiste, katerim se je udejnovala pri delu za "osvoboditev" Jugoslovancev v eno državo z enim jezikom in eno dušo. Proti vsem tem je stalo tisto delavsko ljudstvo, ki se je zedinilo za program Slovenskega, pozneje jugoslovanskega republikanskega združenja. Vsi, avstrijakanti, pacifisti in "kraljevaši", kot smo imenovali element ki je delal za ustanovitev Jugoslavije pod znano krfsko deklaracijo, so bili v boju proti JRZ. Vsi reakcionarji, vsi lakaji v vseh naselbinah so denuncirali naše ljudi kot špijone, najnevarnejše socialiste in karakterje, ki so nevarni vladi, redu in "miru". Kdo se ne spominja dopisov iz tistih časov v naših listih, v katerih so bile opisane vse šikane, ki so jih morali prestopiti naši ljudje! J. Kotar je ob priliki svojega pristopa dejal, da se zato pridruži našim vrstam, ker vidi da so socialisti v resnici za napredek, in da se res bore za stvaritev take Jugoslavije v kateri bo ljudstvo svobodno. J. R. Z. je predstavljalo edino konstruktivno gibanje

v pogledu jugoslovanskega vprašanja. Če bi bil njegov program uveljavljen, ne bi bilo danes Pasičevega režima in ne belega terorja" v Jugoslaviji. Slovensko in del srbskega ter hrvaškega delavstva je vršil takrat delo za ta program s herojskimi naporji. J. Kotar se je temu delu pridružil in prekašal v aktivnostih za stvar vse nas druge v nabiranju prispevkov v milijondolarski fond, iz katerega so se pokrivali stroški propagande za program J. R. Z. V ta fond je prispeval \$100, tako je bil vnet za delo v JRZ. Hotel je, da njegovega program zmaga, kot so hoteli drugi zavedni delavci. Hotel je, da se na vojnem pogorišču rodi država, v kateri bo združeno vse jugoslovansko ljudstvo, v državi s socialistično ustavo.

Ali J. R. Z. med jugoslovanskim ljudstvom v inozemstvu ni imelo dovolj pomoči, z deželami današnje Jugoslavije pa ni moglo imeti zvez. Ako bi J. R. Z. podpiralo hrvaško, srbsko in bolgarsko delavstvo v enaki meri kot ga je slovensko, tedaj bi naša propaganda dobila tako mogočen zamah, da bi Biankiniji, Grškoviči, Leontiči, Hinkoviči, Trošti, Schnelerji, Zakrajški, Pirci itd. itd., prišli komaj v poštev. Toda ker so Hrvatje in Srbi finančno in moralno podprli monarhistične organizacije za monarhistično "osvoboditev" jugoslovanskega ljudstva, ker so tem monarhističnim organizacijam pomagale imperialistične zavezniške vlade, in raditega tudi ameriška vlada, nismo mogli zmagati. Nabrali smo vsoto okoli \$60,000, kar se nekaterim zdi ogromno, toda v primeri s svotami ki so jih imele kraljevaške organizacije, je bila ta malenkostna, kljub temu se je vršil pod okriljem J. R. Z. boj proti kraljevaškim agetom in reakciji v taki meri, da so se nam čudili. Nekateri ljudje, ki so tudi delali za JRZ., so to gibanje razumeli tako kot da se je treba navduševati za vojno zato ker je vojna in v danih okoliščinah, — špijonov je bilo vse polno — ni bilo mogoče naglašati, da naše ni vojno ampak osvobodilno gibanje v smeri socializma.

Jugoslavija je nastala po vojni taka kakor so jo zahtevali pristaši londonskega odbora in njegovega podružnega narodnega viječa v Ameriki. Hoteli so Pasičevo Jugoslavijo, sedaj jo imajo! V skupini, h kateri se je pridružil Kotar, je mnogo takih, ki so se med vojno borili za Pasičevo Jugoslavijo.

Ali neuki ljudje so metali krivdo za poraz na JRZ. Pričakovali so zmage in niso mogli razumeti, da je v borbi mogoč tudi poraz. Tudi Kotar se mi je večkrat potožil, da se je Kristan prodal in ni storil tega kar mu je naročil pred odhodom v stari kraj, ko ga je njegova stranka imenovala v konstituantu.

Moj dobri znanec je želel, da se proklamira tam boljševiska republika. Ali nič takega se ni zgodilo! Maloštevilen proletariat je šel v volivni boj razdvojen, kljub temu je dobil precej mandatov, komunisti pa so jih na jugu dežele dobili več kot so mogli pričakovati, kajti nezadovoljnost z novo državo je bila v tistih krajih takrat največja. Pozneje se je transferirala bolj na Hrvaško in je našla odziv v Radičevi stranki. Ali Pašič je skoro ves čas vladal in boljševiske republike ni bilo mogoče nikoli oznaniti? Čemu ne? Ako ste brali pisma iz starega kraja, poslana uredništvom ameriških jugoslovanskih listov, ste iz njih videli, da se je ljudstvo v domovini bolj zanimalo kako bo dobilo v prazne zvonike nove zvonove kakor pa za formo in ustavo svoje države! Kralja so množice v resnici pozdravljale kot "osvoboditelja", ker so bile mase navajene pozdravljati in častiti vladarje. (Nadaljevanje v prihodnji izdaji.) Thos. Petrich.

Lahko bi bili aktivnejši.

LATROBE, PA. — Tukajšnje tovarne obratujejo vsak dan, torej delavcem ki so v njih vzposljeni ne manjka dela. Še preveč ga imajo. Plače so seveda beraške. Delavec z družino si ne more s temi plačami ničesar prihraniti "za starost". Zadovoljen mora biti, ako sploh zadosti najnujnejšim potrebam družine. Živila se draže, vsa podjetja pa streme znižati plače.

Premogovniki v bližnjih naselbinah so po malem obnovili obrat. Delajo od tri do pet dni v tednu. Govore, da se bo obrat znižal na dva, tri dni v tednu. Družbe vidijo le svoj interes — svoj profit. Za delavce se ne brigajo, ker ni v njihovem interesu. A delavci, ki bi bili edino pozvani braniti svoje koristi, se ne zanimajo dovolj in ne organizirajo svojih moči za odpor kot bi bilo potrebno.

Naprednega časopisja se bolj malo čita. "Prosveta" prihaja nekaterim dnevno, največ pa jo prihaja le tedenske izdaje članom SNPJ. V kolikor je meni znano, dobivajo "Proletarca" v tem kraju samo štiri osebe. Dobiti "Proletarcu" novih naročnikov ni lahko, posebno še, če ni energičnih agitatorjev. Izgovori v teh krajih so taki kot jih navajajo dopisniki iz drugih krajev: Nimam časa čitati; bom drugikrat naročil; sem slišal da je "Proletarca" dolgočasno čitati; itd. Na ustanovitev socialističnega kluba še misliti ni. Nekateri se štejejo med napredne zato ker ne hodijo v cerkev, ali aktivni za napredek vendarle niso.

Za napredek, to je, če hočemo napredovati, je treba, da se delavci organizirajo politično, strokovno in združno in da se veliko uče. V ta namen bi morala biti med nami razširjena posebno dva lista: "Proletarec" in "Prosveta". Delavstvo hoče zmagati; govorimo o naših bojih in se jezimo, ker ne zmagujemo tako kot bi nekateri radi da bi. Zmagali bomo, če bomo znali pravilno vpreči našo silo, ki je ogromna. Zato pa se je treba učiti in organizirano delati.

Tudi ženstvo, naše ženstvo bi se moralo bolj zanimati za napredek. Posebno pa matere. One hočejo, da se bi njihovim otrokom boljše godilo kot njim. Ampak izkoriščal jih bo isti sistem kot nas, garati bodo morali za iste interese kot mi. Več znanja jim bo mogoče, vsaj nekaterim, pripomoglo do takozvanega lažjega dela in mogoče do večjega kosa kruha. Toda imeli bodo borbo za obstanek kot jo imamo mi in odvisni bodo od milosti istih gospodarjev.

Vcepimo otrokom razredno zavest, ne s stališča kakih ozkotirnih fanatikov, ampak razumno zavest. Razumne matere bodo znale dobiti otrokom pravo čtivo in jih navajale na pravilno razumevanje razmer, v katerih se gibljejo. S tem jih bodo izvežbale za prave borce.

Pri društvu št. 318, SNPJ, v Baggaleyju se je sklenilo tudi v bodoče ostati v "Izobraževalni akciji JSZ.", kar je lepo in posnemanja vredno. A v tem oziru bi lahko storili mnogo več, ako bi ne samo podpirali ampak bili aktivni tudi s svojimi silami.

Kot so mi povedali je tukaj že obstojal socialistični klub. Radi slabih delavskih razmer ga menda ni bilo mogoče obdržati in tako je prenehal. Ustanoviti ga znova je težje kot pa ohraniti tistega ki že obstoji. Ni treba drugega kakor nekaj res agilnih oseb, ki hočejo delati in so odločne v vztrajanju. Ako takih oseb ni, spimo spanje pravičnega. Nič drugega! Dobra volja, porcija sloge in pa cilj nekaj doseči, pa gre.

Pozdrav naprednemu delavstvu. — *Mary Fradel.*

BREZ NASLOVA

Iskra.

"Nehvaležnost je plačilo sveta." — To bodo razumeli tisti, posebno v Chicagi, ki se jih tiče.

Petoliznik se bo klanjal bosu, vragu in bogu, samo da si ohrani naklonjenost in prijaznost. Če pričakuje od tebe koristi, te bo dvignil v oblake, pa čeprav si na tihem misli: hudič te vzemi! Hinavskih ljudi ne marajo ne v peklu ne v nebesih. Na svetu pa lahko izhajajo, zato je tukaj toliko hinavščine.

V mitwauški naselbini je g. F. Novak nekoč z vztrajno agitacijo organiziral soc. klub, ki je imel do sto članov. Ker ni bilo revolucije in je bilo treba delati v fabriki kakor poprej, so odpadli. F. Novak je šel pred par leti širit naprej in ustanovil še bolj rebeliš klub, v katerega je pristopilo kakih 16 članov; sedaj jih ima še pet ali šest. Ko pa bi pristopili vsi tisti ki se prištevajo po raznih naselbinah za pristaše njegove stranke, bi imel čedno organizacijo za sabo. Ko bi imeli mi vse tiste, ki simpatizirajo s soc. stranko, bi imeli 11,000 članov.

"Radnik" in "D. S." sta priobčila napad na Antona Žagarja. Bomba je bila skovana v Red Lodge, Montana. Žagarja ni zadela, ker stoji previsoko nad napadalci. Tisti, ki danes napadajo agitatorje kot je A. Žagar, so pred leti marljivo pomagali vojnim hujšakačen, se okinčali s patriotskimi znaki in zatrjevali svojo lojalnost tej svobodni deželi. A. Žagar je tedaj sejal seme razredne vzgoje in to tam kjer je bilo najbolj nevarno — na bojiščih.

Prosvetni odbor društev NHZ je v Detroitu sklical shod proti terorju v Jugoslaviji. Govoril je med drugim Chas. Novak. Enak odbor je sklical shod v Philadelphiji, ki je istotako protestiral proti belemu terorju, tiraniji in nasilju v državi S. H. S. "Zajedničar" z dne 28. januarja piše: ". . . Za ta shod se je prosvetni odbor pobrigal, da dobi enega naših najboljših govornikov, ki bo zborovalcem jasno orisal razmere na naši rodni grudi, in ta je brat Don Niko Grškovič. L. 1917 bi Don Niko Grškovič še ne govoril na takem shodu. Danes protestira zaeno z Chas. Novakom, med vojno pa bi mu dejal, "šuti, brate!"

Stari Pasič se ne bi mogel utrditi kakor se je in razbijati stranke ki so "nevarne" državi, če bi mu te stranke s svojo nerodno taktiko ne igrale v roko. Pasič bo padel, ko bodo nekateri vodilni opozicionalni politiki kot je upr. Radič, v svojih manevrih in strategijah malo bolj strateški.

F. Preveden, eden bivših urednikov komunističnega "Radnika", je priobčil v "Novem Svijetu" z dne 22. januarja sledeče mnenje o svojih bivših "drugovih":

". . . Ja otvoreno velim, da čikaški Radnik nije komunistički niti radnički list, jer on služi interesima jedne šake deklasiranih, polusvijetskih, kriminalnih tipova. Jeste, ja tvrdim i dokazati ću, da Pišer i Ko., nisu radnički vodje, nisu radnički borci, nisu komunisti, nego su obične skitnice, vagabundi, šarlatani, špijunska čeljad, provokatorske hulje i kriminalci, jed-

nom riječju lumpenproleterski mračnjaci, koji su čikaški "Radnik" pretvorili u trovilašku krpetinu, a iz komunističkog pokreta napravili pokladne maškare..."

F. Preveden pravi, da bo vse to dokazal v naslednjih izdajah "Novog Svijeta". To pomeni, da bo še mnogo boja med hrvatskimi komunisti v Ameriki. Kako prav jim pridejo psovke, ki so si jih nabrali v svoj slovar za zmerjanje socialistov.

Tisti slovenski delavci, ki ste nam l. 1919 do 1922 kazali hrvatsko sekcijo za vzor, češ, "poglejte kako držé in delajo skupaj," — kaj mislite danes o njihovi slogi? Se spomnite, ko so člani, lojalni J. S. Z., rekli v "Proletarcu": Počakajte, prijatelji, in ohranite si spomin. Boste videli, kako izgleda sloga pri vaši vzororganizaciji. Danes si jo lahko nagledate.

Kadar takile nepridapravi, kot so se urinili na čelo "radničkog pokreta" med hrvatskim delavstvom v Ameriki, hočejo varovati sebe, in to hočejo vedno, jim je najvažnejše opravilo poleg napadov na nasprotnike citirati Lenina (preje tudi Trockija), Marksa (o katerem nič ne vedo), in nato pridejo zopet na Lenina. "Naš veliki proleterski genij Lenin je kazao . . ." In potem zopet odkraja: Naš veliki proleterski genij Marks je kazao . . ." Vse to govori v tonu, češ, poleg Lenina sem jaz istotako "proleterski genij". Bedasta, od fanatizma prepojena masa, je sposobna verjeti provokatorju, toda ne človeku, ki bi ji govoril resnico. Ta bi bil v njenih očeh "izdajnik radničke klase". To besedo ponavlja na papagajski način. Kadar tako misli, se čuti silno vzvišeno. Patri na eni strani, "komunisti" kakor jih je opisal Preveden, ki se sam smatra za komunista, na drugi, po sredi pa agentje, ki prodajajo brači in rojakom delnice ter druge reči, ki prinašajo bogastva. Čedna kompanija, ki spada skupaj raditega, ker vse tri skupine igrajo na tamburico ignorance mase.

V Rusiji Zinovjev in Trockij, v Ameriki Foster in Ruthenberg, v jugoslovanski sekciji cela kopa prepirljivcev, izključevanja v Jugoslaviji, prepiri v vseh drugih strankah njihove internacionale, kako se bo to končalo? Odgovor: Tako kot so "kazali" socialistični misleci ko so se pričeli pojavljati razkoli.

Pred par leti in prošlo leto je odpotovalo nekaj jugoslovanskih delavcev v Rusijo da pomagajo pri rekonstrukciji industrije. Izmed par stotin ameriških delavcev se jih je precej vrnilo in sedaj prav robato zabavljajo čez Rusijo in njenimi funkcijami. Tudi nekaj slovenskih delavcev se je vrnilo in čudno — nič več niso tako goreči, kot so bili pred odhodom. Eden izmed teh živi nekje v Veroni, Pa., dva pa sta v Clevelandu. Neki dopisnik v "Radniku" pravi, da kolonija Kuzba napreduje in da se produkcija veča. Delavnik je šesturni, toda ker je potrebno, da se proizvaja čim več mogoče preмога in drugih stvari, je delavstvo delavnik prostovoljno povečalo za nekaj ur. Zvečer se zabavajo s čitanjem itd. Včasih pridejo jugoslovanski delavci skupaj in se veselo razgovarjajo, dokler jih policija ne razžene. V dotičnem dopisu pa ni povedano, čemu jih policija razganja z mirnih sestankov. — Izmed vseh delavcev, ki so odšli iz Amerike v Rusijo, so se ubranili razočaranju samo tisti, ki vedo, da jih je Rusija potrebovala za pionirsko delo pod ruskimi razmerami. Tisti, ki so pričakovali pogrjnene mize, ali vsaj nekaj več kot so imeli, kar se življenja tiče, tukaj

so hoteli hitro nazaj, in kdor je mogel, se je povrnil. Nekateri ameriški delavci pa so vložili proti newyorški agenciji celo tožbo, češ, da jih je zvalila v Rusijo pod napačnimi pretvezami. Revolucija fraz je drugačna od revolucije dela, kar pa revolucionarji besed ne vedo.

Primožičev kritični bumerang.

Joseph A. Siskovich.

Dokazov za telepatijo je vse preveč v igri. Kadar duh matere govori otroku, ko govori v Matjaževem brlogu. Ali je mogoče, da vi, ki ste prečitali to igro do zadnje pičice, niste tega opazili! Sirota, misli sem si, da sem edino jaz brljav, pa pronajdem, da imam za žalostno tolažbo tega "would be critic". Da, da, vročinske sanje in telepatija sta vsekakor dve različni stvari. Moj udarec je bil namenjen, ko sem se pošalil iz telepatije, tistim, kateri verjamejo v duhove. Ne morem verjeti, da on to verjame, akoravno brani isto nevedoma. No da, nekaj je vendar moral napisati, da je lahko pokazal, da sem "ignorant". Vse to zato ker se noče strinjati z dramatično kritiko. Nova in sijajna psihologična iznajdba mojega nasprotnika je, da ako človek želi umreti pa umre. Gotovo, tudi to je mojstersko izvedeno po culukaferskih duševnih zakonih. Takih nedoslednih ropotij se dobi precejšnje število v njegovih "doslednih" opombah. Enkrat pravi da otrok sanja, drugič, da umre, — kot posledica močne želje. Po tem tolmačenju bom kmalu prekašal Rockefellerja, ker sem začel želeti milijarde — in ta želja je zelo močna. V slučaju, da mi "rata", hočem pravočasno poročati. Torej vidite, tako sem bil jaz netočen in prinašal neistinosti v svet. On, kot dokazano, je popolnoma metafizično jasen.

Dobro sem vedel, da se bo marsikateri ujel v zanjko, ko sem napisal, da čimvečja inteligenca igralca, tem slabše igra. Zastonj sem povdarjal, da je treba to izjavo temeljito preudariti. To se ni storilo, ker vsi novinci v kritiki nasprotno mislijo. Umevno je, da niso prebavili niti elementarne nauke in pomena prave dramatične kritike. Da bi to razumeli ne pričakujem pričakujem pa, da bi začeli malo preudarjati izjave, katere ne pišem brez razloga. Z njimi sem hotel preizkusiti kako daleč so že eni prišli in koliko bodo premislili ta navidezni paradoks. G. Primožič, spada po tej skušnji komaj v prvi razred. On misli, da njegovi "brežštevilni vzgledi" zadostujejo v pobitev te resnice. Vzgledi so bili res, kje pa kritičen zaključek? Nekaj abecede o razmerju inteligence igralca in dobrim igranjem. Vzrok, da sta ge. Elenora Duse in Sarah Bernhardt izjeme je fakt, da sta prvič umetnici na drugih poljih in šele potem slučajno igralke dram. Mojemu kritiku je gotovo znano, da je ga. Duse veliko pomagala D'Annunziju z njenim lastnim talentom. Lahko se reče, da so bile igre, v katerih je ona nastopila, večinoma delo obeh skupaj. O Sari Bernhardt vem da vam je znano na katerih poljih se je odlikovala. Aktivnosti obeh so bile na drugih poljih in le slučajno tudi na gledališkem odru. Rad bi vedel ako sodite, da je inteligenca igralca predpogoj uspešne dramatike. Jaz sam trdim, da 99% je odvisno od inteligence dramatika, 1% od igralčeve. Po vaši sodbi, ker ne morete verjeti mojemu navideznemu paradoksu, bi inteligenca Cankarja, Bernard Shawa, Haupt-

manja, Ibsena, Shakespearja, in nešteto drugih bila komaj 1%, vse drugo pa pripisali igralcem. Izjeme ste zavrgli. Po vaši sodbi je vsak gledalec boljši, kot dramatik sam. Da ni temu tako, naj služijo še nadalj-na pojasnila. Glavno, kar je igralcu potrebno je dober besednjak, katerega se pri dramatičnemu društvu "Ivan Cankar" "krvavo" potrebuje, primerna postava, recimo tako kot primernege poštenega policaja ali "salonerja", močan glas ter precej vaj, ker če jih je premalo, ga ne reši njegova inteligenca. Če pristanete, da je temu tako, tedaj je igralec orodje dramatika. Svoje ideje ne sme izražati, ako ga noče polomiti. Navivnost nekaterih gre tako daleč, da ne vedo kje se loči vzrok od učinka. To je tudi vzrok zakaj se tako pogostoma pripisuje učinek uspeha igralčevi inteligenci, katere kot ste se lahko prepričali ne sme biti nikjer, ker neodvisen in originalen ne sme biti. Nadalje je dobro ako si zapomnimo, da učinek ne prihaja iz vzroka ker so igralci inteligentni, temveč raditega, ker so jim na razpolago vse umetnosti, da istega dosežejo. "Uspehu" te igre je največ pripomogla poezija dramatika. Slikarju kulis gre tudi del vzroka. Obleke so veliko pripomogle. Luč je bila neodvisno potrebna. Muzika med dejanji pa tudi veliko pripomore. Vzemite vse to stran in kaj naj počnemo z razvpito inteligenco igralcev? Zdrgnimo mu še šminke z obraza in z nosa, pa se mu pogled več ne sveti. Uspeh torej ni rezultat igralčeve inteligence, temveč združene umetnosti, katere on uporablja, dramatik pa vse skupaj. To so tiste stvari, katere sem mislil, ko sem napisal, da je treba preštudirati. Moj nasprotnik ni niti sanjal, da kaj takega eksistira, pa je mislil, da se ne strinja z menoj. V neki drugi kritiki sem navedel, da se v resnici inteligentnega človeka ne dobi na odru. Kdo je v stanu si predstavljati pokojnega Cankarja, da bi se šopiril po odru radi ploskanja navadne mase. Ne zasmejal bi se samo svoji glumaški ulogi v življenju, temveč rekel bi si, da je dvakrat glumač. Res je, da za primeroma povoljno igranje ni treba nič več inteligence, kot da bi hotel zapiskati na policijsko piščalko. Igralec je bil in bo mehaničen stroj, kateri izvrši vsako stvar ob določenem času; ravnoisto je z gledališkim psom. Da bi se psu pripisovalo inteligenco radi njegovih "trikov" ne verjamem. To je priučenost, nikakor pa ni inteligenca!

Moj nasprotnik ne svetuje, ampak kar predlaga, da naj bo Peterček v slučaju, da se to igro ponovi, napol obrnjen proti kralju Matjažu napol pa proti občinstvu. Razlog za to počenje je zelo klavrn — "ker je omenjena pesem zelo dolga". Naravno igranje je najboljšo. Nespoštljivo bi bilo napram kralju Matjažu, če bi ga kdo gledal samo napol obrnjen proti njemu. Ruski moskovski igralci se niso prav nič zmenili za gledalce. To je veliko pripomoglo k uspehu njihovih vprizoritev. Na to je moj nasprotnik pozabil, akoravno jih je videl igrati. Nočna srajca za kmetskega otroka je gospodska. To trdim še vedno, ne glede na to iz kakega blaga je narejena. Kje ste vendar videli, da bi sirota imela nočno srajco? Klinične opise Matjaževe brade ne smatram pomembnim, kakor tudi ne za istino. Sam priznava, da je bil "zelo velik del" (torej ne ves) del brade iz pravih gledaliških las. Jaz sem se pošalil, ko sem povedal, da je zgedala kot iz dveh belih trakov. Sploh sem to napisal, ako se mi niso moji špijoni nalagali. Take točnosti bi ne pričakoval od resnega človeka, kateremu je vsaka šala greh. Strahove in duhove vržem kar v en

koš. Vam prepuščam, da nadalje raziskujete razliko, ter da nam pravočasno podaste učen spis o razliki med temi nemogočimi vsemirnimi ničmi. Pri tem lahko zopet uporabite culukafrske psihologične zakone za vaše utemeljitve.

Naraven pregrešek kritika mu služi za podlago, da res misli, da sem brljav. Pretiranost, da zbijem šalo, njemu ne gre v želodec. Da bom drugič boljše vedel, mi tudi o tej (Alenikini) obleki da kliničen opis. Obleka "je bila iz zlate vezene prepletana z mnogimi pisanimi rožicami". Ženska zraven mene ni to videla. To vam ima orlove oči! Ne, nima jih — izdal je, da so te klinične informacije brezdvomno prišle k njemu, ni pa sam videl to kar opisuje. Jaz ne verjamem, da je kje človek, ki bi vse to videl tako natančno, pa čeravno gre stokrat v prvo vrsto v parterju. V istem paragrafu mi očita, da sem zamolčal pomembno informacijo, da je igralo, "čitajte in berite, 87 oseb". Majka božja, ali naj bo to merilo za dobro ali slabo igro! Kot človek, kateri verjame v mistiko številčk, kot igralec, sodi da je dobra igra nekaj impozantnega, nekaj sijajnega. Čemu me še informira kdo je napravil kostume? To me kot kritika ne zanima. Čemu pišete, da so isti bili napravljeni pod navodili ge. A. Danilove? To me še manj zanima. Služim za koga je na boben tolkel; kaj pa vi dragi čitatelji teh bedarij?

Moji nasveti niso dobrdošli. Saj jih ne usiljujem. Nasprotnik govori za celo dramatično društvo "Ivan Cankar", katero mu gotovo ni dalo naloge, da ga tako žalostno polomi. Ker svetujem, da bi se začelo s kako boljšo igro, mi zabrusi v obraz, da sem ignorant. Lep poklon je to — kaj rečete? Kaj neki dokaže — nič! Moj mojsterski kritični modroslovec je tukaj "malo netočen", obenem raznaša tudi neistnosti v slovensko javnost. V isti sapi prizna, da je še veliko dela in kleplje neke skrivne načrte, kateri zaenkrat še niso umljivi. Nikakor ne morem verjeti, da je direktorij S. N. D. tako bedast, kot se da sklepati iz njegove izjave. Sicer zna biti, da je fantiček res zelo globok v svoji učestnosti. Pomnite pa pri vsem tem, da impozantnost je vedno zahtevala veliko nepotrebne delo in energije. Jaz vem, da ravno ista energija se da vporabiti za kako boljšo igro. Nepotrebna velika skrb za kulise se lahko odpravi s tem, da se posnema moskovsko igralce. Za vsako slabo igro se vporabi več energije kot za dobro. Torej bilo bi že čas, da se enkrat za vselej opusti prazne izgovore, da je nemogoče igrati kaj boljšega, ali pa naj se prizna nezmožnost, kar pa zaenkrat ne verjamem drugače, kot da se mi to nepobitno dokaže. Ako se držimo stare poti, čemu se postavljati da korakamo naprje, če to ni resnično? Pa čemu mu na vse odgovarjati in ga učiti?

Take so neistnosti, katere sem raznašal po Ameriki. Take so moje neodpušljive malomarnosti. Vzlic temu, da sem ignorant, me vabi, da bi pristopil k dramatičnemu društvu "Ivan Cankar" ter malo pomagal. Zадnje odklanjam. Vzrokov je brezštevilno. Pravilno bi ne bilo, da bi pristopil, ker mislim še zanaprej pisati zabavne "bedarije". Ljudje bi rekli, in tega se zelo bojim, da pišem neresnico, ker sem član društva. Potem pa pride moje direktno nasprotje proti igram, katere se je dosedaj igralo; mogoče bi za katero storil izjemo. Dal bi vse skupaj v en koš ter jih rad premenil za Cankarjevo dramatisirano delo, "Hlapec Jernej." To pomeni, da bom še zanaprej "kikal", ampak

vedno v pravi smeri. Pomnite, da se mislim držati starega kritičnega pravila, to je: Piši o stvari kot tebi izgleda in kot ti sodiš o nji. Če bom destruktiven, bom iz ravno istega razloga kot je socialist, kateri pravilno sodi, da je današnja družba gnila. On jo hoče nadomestiti. Jaz pa svetujem, da se slabo nadomesti z dobrim.

H koncu mi svetuje, da bi se boljše seznanil s slovenskim slovstvom. Tukaj me je zadel. Zadel pa je še bolj samega sebe in sploh slehernega Slovenca v Ameriki. Ponovno naj prečita svoje opombe, pa bo lahko nasvet zase uporabil; zame je prišel malo prekasno. Komaj je to povedal, pa hoče končati celo zadevo s sledečim farizejskim in razgaljujočim stavkom: "Zadevo smatram zaključenim." Ker je spoznal, da kar je spustil ni torpedo, temveč bumerang, hoče stvar lepo zaključiti ter mi vzeti vsako priliko odgovora. O ne, tako se mi ne izviješ, bratec! Preveč te je izdal ta zadnji stavek. Sam nisi verjel kar si napisal, ker kako naj si tolmačim, da se hočeš izogniti odgovornosti svojih opomb? Te tvoje opombe hočem shraniti, kar je dobro da store tudi drugi obetajoči kritiki, ker škoda bi res bila, da bi se to literarno, slovstveno popolno, kritično perfektno delo izgubilo. Podlaga naj bo bodočim literatom v kakšni dobi dramatične kritike smo se nahajali.

Drznost mojega "prijatelja" ne pozna nobene dostojnosti. Padel je do najnižje stopnje polemike s tem, da se je poslužil osebnih psov (pozor ga. Ana Pengov), mesto da bi mi povedal kje on sodi, da sem v zmoti in zakaj. Dokaz mojih bedarij je zadosti to, da ON to reče. To nizkotno, negentlemansko kritiziranje njemu ne zadostuje. On hoče še drug, "pound of flesh". S klobukom v roki prosi, da bi se sodrug Zajc strinjal z njim, kar naj pomeni, da se Primožičevi proročji ustreže. Ta nemogoča prošnja je, da bi vrzel Zajc moj "ocenjevalni spis" v koš. Ako je kdaj kateri spis sodil v koš, je ravno vaš, g. Primožič. Vendar nisem tako malenkosten in netoleranten vaših idej, da bi jih hotel zatreti. Ako je dobro, vam dela čast, če ni, se pa sami uničujete s takimi spisi. Da bi svoje namene gotovo dosegel, potreplja sodruga Zajca po rami, češ, sedaj pa s kritiko le v koš. Vsakdo kdor potreplja brez vzroka se norčuje iz mene in me smatra za bedaka. On ga je hotel potrepljati s sledečo frazo, "ako bi sam prisostvoval (to je Zajc tej igri) in bil tako širokomislec, da bi lahko pregledal . . ." Ste že videli tako netoleranco proti izražanju idej dramatičnega kritika? Mar bi bil vprašal, da naj sodrug Zajec opusti kritiziranje naše družbe, ker to škodi. To je destruktivno. Gotovo, da je! Kaj pa si mislite, da je potrebno predno se uresniči socialistična družba? Jaz sem ravno tako destruktiven glede bedaste dramatične, katera ni nikakšna kultura. Za take poklone sem vedno hvaležen. Škodim. To besedo uporabljajo vsi tisti, kateri imajo ideje, katere se ne ujemajo s tvojimi, in katere ne prestanejo kritike. Kritika, če je slaba sama sebe uniči. Dobri, zdravi stvari, kritika če je še tako neopravičena, ne škodi, ampak jo še pojuča, sama sebe pa ubije. Tudi evolucija škodi verj, kakor tudi list "Enakopravnost". Ali naj zato zatremo oboje. To je logika onih, kateri vedno govore in pišejo o škodi. Strinjam se z njimi, da najboljša kar se lahko stori s kritikom je, da se ga nemudoma obesi; priznajo naj pa še sami, da edino v takem slučaju, ko se dokaže, da je v resnici njegova kritika škodila. Da se bo to ropotijo boljše razumelo naj še dodam, da je kritika najbolj sočutna takrat, ko je navidezno naj-

bolj kruta. Ako je moj nasprotnik pripravljen zagovarjati nasprotno stran tega kar sem napisal v tem paragrafu, tedaj naj začne pogajanja za debato.

Ani Pengov sem do smrti hvaležen za sledeča dva stavka: "Kritika ni za vnanje liste, pač pa za v lokalne. Kritika mora biti stvarna, pravična nepristranska in ne osebna." Mislija je, da to meni sliši, pa je s tem ustrelila zame mojega nasprotnika. Zato ne hvaležno in osebno delo tisočkrat lepa hvala! Ni bilo treba, da bi se opogumili, da mi poveste vaše preprosto mnenje, ker končno nisem nikaka pošast, katera plane na človeka, kakor hitro se ne strinjam z njim. Čudno pri vsem tem je to, da ste vporabili precej mojega materijala, pa pišete, da se ne strinjate z menoj. Pomnite, da tega nisem nikoli pričakoval od nobenega. Jaz povem kar mislim, vi pa svoje. Le na ta način pride resnica na dan. Kdo je v pravem se tudi končno lahko veliko lažje dožene, ko prečitamo misli enega in drugega. Počastili ste me, akoravno se ne strinjate z menoj, pravzaprav z dramatičnimi pravili. V slučaju, da vam čas dopušča, bi vas poprosil za dokaze, kje in kdaj sem jaz bil oseben? Nikoli ne, predno se me ni pobalinsko napadlo. To ne smete tako hitro pozabiti. Povejte, kje škodi kritika in na kak način. Stališče je zelo težavno, a vi morate že imeti dokaze, ker bi drugače take izjave ne prišle iz vašega peresa. Povejte, kaj bi bilo dobro, da se "Proletarec" izboljša. Kaj naj pišem mesto dramatičnih kritik. Malora, kaj so igralci tako občutljivi, da jih ne sme niti en sam kritik malo spodbuditi k večjemu naporu!

Deloma je njena opazka, da kritike niso za vnanje liste na mestu. Pojasniti moram, da sem kritiko igre "Elga", katero se sedaj sprejme za dobro (druge se bodo ravnatoko sčasoma), najprvo ponudil clevelandskemu dnevniku "Enakopravnost". Takrat so imeli najetega kritika, kar še danes ne verjamem, ker tak precedent škodi. Ko bi bila po volji bi bila gotovo priobčena v lokalnem listu. Poslati sem moral, dasi ne rad, to siroto v Chicago, da jo tam priobčijo. Usmiljeni urednik "Proletarca" je tudi sprevidel, da je nekaj v kritiki, kot je moj nasprotnik, zato ni hotel, da bi tako neopaženo umrla radi netolerance. Sedaj nimamo v Clevelandu nobenega kritika, kateri bi pisal o igrah dramatičnega društva "Ivan Cankar". To je zelo žalostno, ali umevno. G. Stautu naj bi pustili, da piše kar on hoče, ne pa kar želi kak častihlepnež. Njegovi nasveti so bili zdravi, torej nanadomestljivi. Da je kritik ravno toliko potreben kot dober režiser se ne da utajiti, čeprav zopet zgleda, da je to paradoks. Sedaj bi bilo pač težko pustiti "Proletarca", kateri sprejme vse kot napišem. Drugače bi ne pisal za "Enakopravnost" kot da bi se mi dalo prosto pot, in da bi "Proletarec" nič ne trpel s tem da bi več ne prispeval za njega. Hvaležnost me veže, da zaenkrat še vedno ostanem prispevatelj tolerantnega "Proletarca."

Mojemu nasprotniku se moram ponovno zahvaliti za njegovo neprimerno uljudnost v kritiziranju. H koncu bi ne škodilo, ako si zapomni, da mi ne preostaja časa za ukvarjanje s takimi osebnimi kritikami, ker življenje je preveč zanimivo, da bi moral ves čas zgubljavati z njimi. Edini vzrok tega odgovora sam ve, ako je razumel. Sam ve, da se je prvič pregrešil, torej bilo bi pač neusmisleno, da bi ga uničil. Dobro se mu bo godilo na svetu, ako se ne bo več dal uporabljati v take osebne namene.

Upam, da mi v bodoče ne bo treba tratiti časa s kritiki, katerim se predobro pozna, da so še dojenčki

v kritični šoli. Vsem tistim, kateri ne bodo nič dodali k prispevkom kritike mojega nasprotnika, naznam, da ne bom odgovarjal podrobno, ampak, da od sedaj naprej jih bom kar mimogrede neusmiljeno bičal v kritikah, katere bom pisal. Toliko v prijazno razumevanje vsem, kakor tudi za boljšo dramatiko v Clevelandu.

Veselite se, kajti razen vas nima nihče takih plač.

Zedinjene države so obljubljena dežela, in od kar imamo naseljevanje skoro ustavljeno, je res samo obljubljena dežela. Naseljevanje pa smo ustavili, ker nočemo pasti na življenski standard evropskega delavstva. Da, to je bil edini razlog. Poglejte:

Plača povprečnega ameriškega delavca znaša \$5.60; povprečnega delavca v Angliji \$2.28, v Nemčiji \$1.55; v Franciji izven Pariza \$1.24; v Parizu, \$1.35; v Belgiji, \$1.14 in v Italiji 96c.

Sicer so tudi življenske potreščine v evropskih deželah cenejše kot tukaj, toda v plačah je kljub temu razlika. Protektirajmo našo prosperiteto kakorkoli, bodisi s tarifom, omejevanjem naseljevanja ali pa magari z vojno — je klic ameriških žingotov. Kitajci so se nekoč hoteli obvarovati s tem da so zgradili okoli svojega cesarstva zid, sedaj bi pa bilo dobro, da

se ameriška prosperiteta obvaruje z nekakšnim zidom, da nam jo kdo ne ukrade; dandanes, ko je toliko tatov, je namreč res nevarno.

Novi upravni odbor "Proletarca".

Na občnem zboru J. D. T. D. so bili izvoljeni v upravni odbor "Proletarca" sledeči sodrugi: Frank Alesh, Filip Godina, Joško Oven, John Olip in F. S. Tauchar.

Občni zbor je potrdil odlok seje upravnega odbora, da se izda ob priliki dvajsetletnice "Proletarca" slavnostno izdajo; izšla bo zaeno z majsko. Forma lista ostane v tem letu taka kot je sedaj. Več bo razvidno iz izčrpk zapisnika seje, ki bo priobčen v kratkem.

SLOVENSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako drugo nedeljo v mesecu po seji društva SSPZ. (dopoldne). Zborujemo v društveni dvorani.—Rojaki, pristopajte v naše vrste! — Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114 JSZ., se vrše vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem Domu, 1329—31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

Ameriški Družinski KOLEDAR

LETNIK
1925

je knjiga, ki bi jo moral čitati vsak delavec v tej deželi, zmožen slovenskega jezika.

"ČAS",

jedina slovenska leposlovna revija v Ameriki. Čas prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in gospodinjske nasvete, znanstvene zanimivosti, podučne, narodu potrebne razprave in mične slovenske pesmi.

Izhaja mesečno in stane samo \$3.00 na leto, pol leta \$1.50. Pošiljatve naslovite:

"ČAS"

1142 Dallas Rd., N. E.
Cleveland, Ohio.

PRIDITE
IZ
SEVERA

PRIDITE K NAM...

Ako hočete vložiti ali pa sigurno investirati vašo prihranke.

Izposoditi si denar pod ugodnimi pogoji na vaše hiše in posestva.

Poslati denar v Jugoslavijo ali v druge evropske države.

Kupiti si parobrodni listek za katerekoli prekomorsko črto.

Ako potrebujete nasveta v denarnih zadevah, naša pomoč vam je zagotovljen uspeh.

TORAJ, ZGLASITE SE
na banki priznani po vseh Združenih državah.

PRIDITE
IZ
ZAPADA

PRIDITE
IZ
VZHODA

Varna banka za vlaganje vaših prihrankov.

KASPAR AMERICAN STATE BANK

varna in konservativna banka.

1900 BLUE ISLAND AVE.

vogal 19ste ceste
CHICAGO ILLINOIS

PRIDITE
IZ
JUGA

SODRUGOM IN SOMIŠLJENIKOM V BARBERTONU, O.

Seje socialističnega kluba št. 232 JSZ. se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 10. dopoldne v dvorani samostojnega društva "Domovina" na Mulberry cesti. Apeliram na sodruge, da se redno udeležujejo klubovih sej, ker je vedno kaj zanimivega na dnevnem redu. Tiste pa, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, vabim da se nam pridružijo in tako pomagajo v borbi za boljše pogoje življenja in za odpravo kapitalističnega režima samega. **TAJNIŠTVO KLUBA ŠT. 232.**

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27. se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne in vsako četrto nedeljo ob 2:30 v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga je, da redno prihaja k sejам. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri soc. stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletariata.

GIRARD, OHIO.

Seje kluba št. 222 JSZ. v Girardu, O., se vrše vsaki prvi torek v mesecu ob 7. zvečer v Slovenskem domu. Somišljeniki, pristopite v vrste zavednega delavstva! — Naš klub ima lepo zbirko knjig. Izposodite si jih! — *Tony Segina*, organizator.

RAVNO NASPROTNO.

Stari korejski pregovor pravi: "Tisti, ki želi da z apetitom povžije jed, naj ne gleda po stenah kuhinje." Kot navadno, je ta pregovor pravilen v daljni Koreji in pri njenih sosedih Japoncih in Kitajcih, toda pravilen je tudi tukaj v Ameriki. Tu je mnogo kuhinj po hotelih, sladolednih tovarn itd., kjer bi bil korejski pregovor na mestu. Toda vsako pravilo ima izjemo. Joseph Triner Company podjetje v Chicagi je vzor čistobe. Mi vas vabimo, da si ga ogledate, in prepričani smo da boste Trinerjevo grenko vino potem še mnogo bolj cenili. To je nekaj naravnega. Trinerjevo grenko vino je eno najboljših lekov za odpravo slabega apetita, zabsanosti, glavobola, plinov v želodcu, slabega spanja in podobnih želodčnih nerednosti; za podlago ima rdeče vino, in vino je mnogo bolj delikatno kot mleko ter zahteva največjo snažnost, poslopja, steklenic in vseh drugih proizvajalnih naprav. Poskusite tudi Trinerjev Liniment proti revmatizmu, neuralgiji in za trde ude. Tukaj je pismo, ki smo ga ravnokar prejeli: "Revloc, Pa., 16. jan. 1925, "Moje roke so me tako bolele, da se jih komaj premikal, toda odkar rabim Trinerjev Liniment so mnogo boljše. Pošljite mi še dve steklenici Stanley Orbin". Če vam ne more postreči vaš lekarnar ali pa trgovec z zdravili, pišite naravnost na Joseph Triner Company, Chicago, Ill.

NA PRODAJ.

Dva akra zemlje ob C. B. & Q. železnici. Dva bloka od postaje. Cena \$1,500. Za več pojasnil pišite na:

P. URBANC,

2911 N. Talman Ave., Chicago, Ill.

6% IN VARNO**6% IN VARNO**

Zlati bondi na prvo vknjižbo za
na imenitnem prostoru ležečo
lastnino, na prodaj pri nas

**MILLARD
STATE BANK****3643-3645 WEST 26th STREET**

At Millard Avenue

CHICAGO, ILL.

Oglejte si naše varnostne bančne shrambe,
največje na zapadni strani mesta.

BANČNE URE:

V ponedeljek in četrtek od 9. zjutraj do 8. zvečer;
v torek, sredo in petek od 9. zjutraj do 5. popoldne;
v soboto od 9. zjutraj do 3. popoldne.

FRANK MIVŠEK

se priporoča rojakom
pri nabavi drv, premo-
ga, koks in peska.

924 McAllister Ave.

Phone 2726

Waukegan, Ill.

BARETINCIC & HAKY**POGREBNI ZAVOD**

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regalij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali ameriškanskih, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav.
Za obilna naročila se toplo priporočam.

